

Desislava Dimitrova

(Bulgaria, Plovdiv University Paisii Hilendarski)

To the Question of the Polyfunctionality of the L-Morpheme

Abstract: The aim of this work is to present and substantiate models for morpheme segmentation of *L*-participles and renarrative forms¹. Certainly, for performing this task, the question of homonymy should be raised, not only with respect to the *L*-morpheme (*govori-L*, *govore-L*), but also with respect to cases of absolute homonymy between 3rd person past renarrative forms (*pisal*) and active aorist participles (*pisal*). The question of the status of the so-called imperfect participles (*pishel*) also comes to the fore. From the very beginning, it is necessary to specify that the usages where the *L*-morpheme is part of the composition of perfect forms signalling a conclusive modality are not subject of the study. Aorist and imperfect vowels, which are building elements of participles and renarrative forms (cf. *-A- – pis-A-l*; *-E- – pishе-E-l*), should also be analysed.

Key words: *L*-morpheme, polyfunctionality, *L*-participles, renarrative forms, morpheme segmentation

Десислава Димитрова

(България, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

Към въпроса за полифункционалността на еловата морфема²

Целта на настоящата разработка е да представи и обоснове модели за морфемна сегментация на еловите причастия и третоличните преизказни форми³. Разбира се, за изпълнението на поставената задача следва да се повдигне въпросът за омонимията не само на еловата морфема (*говори-Л*, *говоре-Л*), но и за случаите на абсолютна омонимия на ренаративните форми в минало време за трето лице (*писал*) и аористните деятелни причастия (*писал*). На преден план излиза и казусът за статута на т.нар. минало несвършено деятелно причастие (*пишел*). Още в началото е нужно да уточним, че не са обект на проучване употребите, в които еловата морфема е част от състава на аналитични форми, сигнализиращи конклузивна модалност⁴, тъй като настоящата работа разглежда единствено синтетичните форми (*писаЛ* – причастие; *писаЛ* – преизказно минало време (трето лице); *пишеЛ* – преизказно сегашно време/имперфект (трето лице). Аористните и имперфектните гласни, които са градивни елементи на причастията и преизказните форми (срв. *А* в *пис-А-л*; *Е* в *пише-Е-л*), също следва да бъдат анализирани.

Традиционно в съвременните български граматика се посочват две елови причастия – минало свършено деятелно причастие (*играл*, *кутил*) и минало несвършено деятелно

¹ Subject to analysis are only renarrative forms in third person, as only there the auxiliary verb is omitted, or the forms are synthetic. In first and second person, the language uses analytical renarrative forms such as “*pishel si*, *bili sme pisali*”, etc.

² Настоящата статия се публикува благодарение на финансиране по Национална програма „Млади учени и постдокторанти – 2021”, финансиран от ФНИ.

³ Обект на анализ са само преизказни форми в трето лице, тъй като именно при тях се изпуска спомагателният глагол, или формите са синтетични. За първо и второ лице езикът си служи с аналитични преизказни форми от вида *пишел си*, *били сме писали* и т.н.

⁴ Морфемата, индикираща умозаключителност, се открива във форми в контекст от типа *Мария вероятно е за с п а Л а късно снощи*.

причастие (*играел, купел*). Първото се представя в двете му употреби – глаголна (като част от аналитична глаголна форма, напр. *заспал е*) и именна (напр. *заспал ученик*). За несвършеното елово причастие обикновено се изтъква, че се среща в преизказните, умозаключителните и дубитативните глаголни форми и не се употребява атрибутивно за разлика от свършеното елово причастие (срв. **препишелият ученик* и *преписалият ученик*). Последното обстоятелство, а именно липсата на именна употреба, аргументира решението на някои изследователи да изключат имперфектното елово причастие от партиципиалната система. Несъмнено формите от типа *играел, препишел* и др. под. би следвало да не се третират като причастия, тъй като функционират във всички случаи като сказуеми. Некоректна, от друга страна, ни се струва постановката, че преизказността се индикира посредством форма на минало несвършено деятелно причастие. Ако се приеме, че имперфектното причастие сигнализира вторичното изказване, преизказните форми за минало време⁵ остават извън парадигмата. По тази причина приемаме, че:

Морфемата за преизказност е флексията *-л*, която от съвременна гледна точка е чисто вербална“ (Куцаров, К./Kutsarov, К. 2019: 313). „Носител на преизказността е допълнителната морфема *-л (+ л)* в сравнение със съответната непреизказна форма, т.е. всяка преизказна форма се отличава от съответстващата ѝ непреизказна форма (съвпадаща с нея по всички граматични значения с изключение на преизказността) по *+ л*, напр. *п и ш е ш е – п и ш е Л, п и с а – п и с а Л...* (Куцаров, И./Kutsarov, I. 2011: 151).

С оглед на морфемната сегментация е нужно да припомним, че всички форми за преизказност (изключение правят тези за минало време) експлицират и значението относителност⁶, маркирано с флексиите *-а-, -е-, -а-*. В някои описания, посветени на имперфектните форми, се отбелязва, че формален сигнализатор на относителността е морфемата, която е наследник на старата ятова гласна. Би следвало да се допълни, че все пак са налице „имперфектни темпорални гласни, които от чисто фонетична гледна точка не са наследници на *-ъ-*“ (вж. Ганева/Ganeva 2018: 116).

Формалната индикация на значението резултативност (перфектност) също се осъществява с многофункционалната елова морфема. В настоящата работа приемаме постановката на К. Куцаров, че

т.нар. категория на перфекта може да се изразява единствено в рамките на причастната система (Куцаров, К./Kutsarov, К. 2012: 49).

Противопоставят се минали причастия (*управляваЛ*), които експлицират значението на перфекта, и сегашните причастия (*управляващ*). Маркираната грамема *резултативност* експлицира

актуализиране, репродуциране в състояние на резултат на извършено в предходен момент действие, явяващо се атрибутивен признак на назовано понятие от съществително име: *заспаЛ студент, влязъл закон; изорана нива, разбит наркочанал* (Куцаров, К./Kutsarov, К. 2019: 325).

Като единствен формален показател на резултативността (перфектността) лингвистът посочва морфемата *-л*. Не е установен обаче характерът на еловата морфема при причастията. Докато при преизказните форми, които по същество са глаголни, е безспорно, че еловата морфема е с чисто граматична (релационна) функция, то еловата морфема при причастията има словообразователен характер (като елемент на словообразуването), но паралелно с това експлицира и граматичното значение *резултативност*.

⁵ Срв.: Петър *п и с а л* писмо.

⁶ Отнесеност спрямо минал ориентационен момент.

тативност. Разбира се, в лингвистиката има термини, които донякъде отразяват същността на морфемата, например: граматичен суфикс, формообразуващ суфикс и др. По наше мнение обаче, като имаме предвид амбивалентния във функционално отношение характер на морфемата, по-подходящ би бил терминът суфиксоид. Той е въведен от Кр. Чакърова, за да именува итеративната морфема *-ва*⁷ (и нейните аломорфи – *купУВАм, изгрЯВАм, изяждАм*), която има релационна, но и класификационна същност. Тази морфема е релационна (граматична), защото бележи значението итеративност, а е класификационна, защото съдържа или напълно съвпада с тематичната гласна на третото спрежение, към което се отнасят всички итеративи (вж. Чакърова/Chakarova 2019).

Налага се да обърнем внимание и на твърдението на Ив. Куцаров, че формалният индикатор на граматичното значение резултативност е комбинация от аористна морфема, експлицираща предходност, свързана с актуализиращите морфемите *-л, -н* или *-т (-ал, -ан)* (вж. Куцаров, И./Kutsarov, I. 2007: 250). Според Кр. Алексова тази постановка „отвежда към идеята, че изразяването на граматични значения може да се реализира не само чрез сегментирани морфемите“ (Алексова/Aleksova 2012: 81), а и чрез тяхното свързване, т.е. експлицирането на ново значение е следствие от комбинацията „на два езикови знака, като означаващото на резултативния знак е линейно сегментируемо, но означаваното не е абсолютно равно на сумата от означаваните на двата изходни знака“ (пак там). Тъй като подобен подход поражда някои трудности според Кр. Алексова, тя разглежда отделно партиципиалните суфикси *-л, -н, -т, щ*. Отбелязва, че те са полисемантични суфикси⁸ поради факта, че експлицират залогови, евиденциални, а също и признаците на наклонението. Суфиксът на еловите причастия (*-л*), когато е в позиция след аористната основа, стеснява нейното значение, „като изразява и признаците на деятелния залог, изявителното наклонение и индикативната евиденциалност“ (Алексова/Aleksova 2012: 80). Като част от състава на композираните форми на перфектните форми еловата морфема е участник в експлицирането на резултативност⁹. Суфиксът *-н /-т* също конкретизира значението предходност, носено от аористната основа, като изразява „предходност спрямо времето на основния глагол“. Когато е част от състава на сложните¹⁰ глаголни форми, морфемата изразява още страдателно залогово отношение, значенията на изявителното наклонение и на изявителния евиденциал. Авторката разглежда и граматичните значения, които изразява еловата морфема, когато е в позиция и след имперфектната основа (пак там).

В обобщение ще отбележим, че формален маркер на резултативността (или както е у Кр. Алексова перфектността) е морфемата *-л*, а не *-ал*, като имаме предвид две обстоятелства: първо, ако приемем *-ал* за индикатор на перфектността, резултативният (перфектният) признак би се интерпретирал като несамостоен; второ, извън резултативната парадигма биха останали всички причастия с итеративни основи (*преписва-л, купува-л* и т.н.), тъй като при тях не може да се посочи актуализирана аористна гласна. Срв. морфемния строеж на двете причастия:

⁷ Това е морфемата, с която се образуват т.нар. вторични несвършени глаголи. В настоящата работата използваме термините *итеративна морфема* и *итеративи* (за глаголите от типа *купувам, продавам, изяждам*), следвайки теоретичната платформа за глаголни вид на Кр. Чакърова (вж. Чакърова/Chakarova 2003).

⁸ Няколко граматически значения се изразяват от един линейно членен афикс (Алексова/Aleksova 2012).

⁹ Кр. Алексова предпочита термина перфектност.

¹⁰ Кр. Алексова ги нарича композирани.

- със свършена основа и аористна гласна
пре-пис-а-л-Ø (префикс + корен + аористна гласна + суфиксоид (за образуване на елово причастие, сигнализиращ резултативност) + нулева флексия;

- с итеративна основа (липсва аористна или имперфектна гласна)
пре-пис-ва-л-Ø (префикс + корен + суфиксоид (итеративна морфема) + суфиксоид (за образуване на елово причастие, сигнализиращ резултативност) + нулева флексия.

Друг съществен момент при морфемната сегментация на аористните елови причастия и преизказните форми за минало време е определянето на статута на аористните морфемни. Следва ли да се описват като темафикси за аористна основа, или трябва да бъдат третирани като флексии за минало време? Ив. Куцаров отбелязва, че гласната, на която завършва аористната основа (в рамките на глаголната словоформа), маркира значението „предходност“, т.е. приписва ѝ статут на флексия (вж. Куцаров, И./Kutsarov, I. 2007: 245). Според К. Куцаров „сигнализатор на предходността в съвременния български език се явява т.нар. аористна основа, т.е. изразяването е лексикално-граматично“ (Куцаров, К./Kutsarov, K. 2019: 301-302). Изследователят квалифицира времето като хибридна категория от лексикално-морфологичен тип, тъй като във формално отношение се забелязва разностьнаост при начините на грамемно изразяване. Немаркирано е сегашното време, докато грамемата бъдеще време има аналитичен израз. За сигнализиране на предходност посредством аористна основа пише и Кр. Алексова. Авторката обаче противопоставя признака предходност на признака непредходност, в чиито граници е налична корелацията „абсолютна едновременност“ – „относителна едновременност“. С тази опозиция Кр. Алексова представя семантичната диферентност между сегашната и имперфектната основа. Не сме съгласни с така представените опозитивни отношения с оглед на това, че предходността е признак, по който аористът се противопоставя привативно на грамемата сегашно време и еквиполентно на грамемата бъдеще време в рамките на трикомпонентната категорията време. Имперфектът остава извън такъв тип противопоставяне, което се илюстрира през призмата на акта на комуникация¹¹. Ако приемем, че предходността се експлицира от аористната основа, аористните морфемни (-о, -и, -а, -я) следва да се реализират с еднакъв статут на темафикси (аористни гласни) и при причастията (*препис-А-лата*), и при аористните преизказни глаголни форми (*препис-А-ла*).

С оглед на изложените факти и наблюдения типове морфоструктурни модели на еловите причастия и синтетичните преизказни форми (аористни, имперфектни/ презентни) са в пряка релация със спрежението и с аспектиалния характер на глаголната основа.

НСВ глаголи	Елово причастие (резултативно)	Преизказна форма в трето лице (аорист)	Преизказна форма в трето лице (презентс / имперфект)
<i>пиша</i> – 1 спр.	<i>писа</i> Л/а/о/и/ят/та/то/те	<i>писа</i> Л/а/о/и	<i>пише</i> Л/а/о/и
<i>говоря</i> – 2 спр.	<i>говори</i> Л/а/о/и/ят/та/то/те	<i>говори</i> Л/а/о/и	<i>говоре</i> Л/а/о/и
<i>слушам</i> – 3 спр.	<i>слуша</i> Л/а/о/и/ят/та/то/те	<i>слуша</i> Л/а/о/и	<i>слуша</i> Л/а/о/и

Таблица 1. Елови причастия и синтетични преизказни форми, образувани от основи на глаголи от НСВ (първо, второ и трето спрежение)

¹¹ Спрямо момента на говорене са налице предходност (аорист), едновременност (презентс) или следходност (футурум). При имперфекта едновременността не е спрямо акта на комуникация, а спрямо миналия момент (предходността).

Морфемната сегментация на еловите форми, изложени в таблицата по-горе (Таблица 1.), може да се представи така:

пис-а-Л-Ў (елово причастие)

корен + аористна гласна + с у ф и к с о и д (деривационна + релационна функция) + нулева флексия

-Л – с у ф и к с о и д за образуване на аористно деятелно причастие, експлициращ значението резултативност;

пис-а-Л-а (аористна преизказна форма)

корен + аористна гласна + ф л е к с и я за преизказност, флексия за ж.р.

-Л – ф л е к с и я за сигнализиране на преизказност;

пиш-е-Л-и (преизказна форма за сегашно време / имперфект)

корен + имперфектна флексия + ф л е к с и я за преизказност + флексия за мн.ч.

-Л – ф л е к с и я за сигнализиране на преизказност;

Същият модел на сегментация може да бъде приложен на причастията и синтетичните преизказни форми на глаголите от второ спрежение. При еловите форми на глаголите от трето спрежение (*слушам*), както може да се види и в таблицата, има пълна омонимия. Аористната, имперфектната/ презентната преизказна форма, резултативното причастие са напълно идентични по форма. Неслучайно някои лингвисти забелязват, че съпадението на аористната и имперфектната морфема при глаголите от трето спрежение, както и при миналите деятелни причастия, се явява пречка за „разграничаването на двете граматични значения“, което „навежда на мисълта, че трябва да се мисли за нова морфология при тези глаголи“ (Кударов, И./Kutsarov, I. 2011: 145).

Срв. *слушало* (причастие) и *слушало* (аористна/имперфектна преизказна форма):
слуш-а-Л-о – корен + темафикс за трето спрежение + с у ф и к с о и д + флексия за ср.р.;
слуш-а-Л-о – корен + темафикс за трето спрежение + ф л е к с и я за преизказност + флексия за ср.р.

СВ глаголи	Елово причастие (резултативно)	Преизказна форма в трето лице (аорист)	Преизказна форма в трето лице (презентс / имперфект)
<i>седна</i> – 1 спр.	<i>седнаЛ/а/о/и/ят/та/то/те</i>	<i>седнаЛ/а/о/и</i>	<i>седнеЛ/а/о/и</i>
<i>проговоря</i> – 2 спр.	<i>проговориЛ/а/о/и/ят/та/то/те</i>	<i>проговориЛ/а/о/и</i>	<i>проговореЛ/а/о/и</i>
<i>прослушам</i> – 3 спр.	<i>прослушаЛ/а/о/и/ят/та/то/те</i>	<i>прослушаЛ/а/о/и</i>	<i>прослушаЛ/а/о/и</i>

Таблица 2. Елови причастия и синтетични преизказни форми, образувани от основи на глаголи от СВ (първо, второ и трето спрежение)

Морфемната сегментация на еловите форми, изложени в таблицата (Таблица 2.), следва същите модели, които вече бяха представени. В морфоструктурен аспект причастията, които са формирани от основи на глаголи от СВ за първо и второ спрежение, се отличават от преизказните форми по аористната гласна¹² и по еловата морфема.

¹² Тя е характерна за аористното деятелно причастие.

Причастие

сед-н-а-Л-и (корен + суфикс за образуване на глаголи от СВ + аористна гласна + с у ф и к с о и д + флексия за мн.ч.)

Аористна преизказна форма

сед-н-а-Л-и (корен + суфикс за образуване на глаголи от СВ + аористна гласна + ф л е к с и я за преизказност + флексия за мн.ч.)

Презентна/имперфектна преизказна форма

сед-н-е-Л-и (корен + суфикс за образуване на глаголи от СВ + имперфектна флексия + ф л е к с и я за преизказност + флексия за мн.ч.)

За причастията и третоличните преизказни форми в аорист, презенс/имперфект, формирани от глаголи от трето спрежение вече стана ясно, че при сегментацията им гласната, на която завършва основата, следва да се разчита като темафикс за трето спрежение.

Малко по-специфична е сегментацията на партиципиалните и преизказните форми, образувани от итеративна глаголна основа (основа на глаголи от т.нар. 2НСВ). Въпреки че всички итеративни глаголи са от трето спрежение, при морфемния анализ не отделяме тематична гласна, а морфемата, с която глаголната основа се трансформира от СВ в итеративна. По-напред в настоящата работа коментирахме статута на итеративната морфема, когато мотивирахме заемаето на термина суфиксоид за партиципиалната морфоструктура.

Итеративи (всички итеративи са от трето спрежение)	Елово причастие (резултативно)	Преизказна форма в трето лице (аорист)	Преизказна форма в трето лице (презенс / имперфект)
<i>Увисвам</i>	<i>увисваЛ/а/о/и/ят/ та/то/те</i>	<i>увисваЛ/а/о/и</i>	<i>увисваЛ/а/о/и</i>
<i>Проговорям</i>	<i>проговаряЛ/а/о/и/ ят/та/то/те</i>	<i>проговаряЛ/а/ о/и</i>	<i>проговаряЛ/а/о/и</i>
<i>Прослушвам</i>	<i>прослушваЛ/а/о/и/ ят/та/то/те</i>	<i>прослушваЛ/а /о/и</i>	<i>прослушваЛ/а/о/и</i>

Таблица 3. Елови причастия и синтетични преизказни форми, образувани от основа на итеративи

Морфемната сегментация на еловите форми, изложени в таблицата (Таблица 3.), може да се представи така:

причастие

у-вис-ва-Л-а – префикс + корен + суфиксоид (релационна + класификационна функция) + с у ф и к с о и д (деривационна + релационна функция) + флексия за ж.р.

преизказна форма (аористна/имперфектна/презентна)

у-вис-ва-Л-а – префикс + корен + суфиксоид (релационна + класификационна функция) + ф л е к с и я з а п р е и з к а з н о с т + флексия за ж.р.

Глаголи, образувани от други части на речта:

сън < *сънувам*

сън-ува-Л-а (причастие) – корен + суфикс + с у ф и к с о и д (за образуване на елово деятелно причастие, сигнализиращ резултативност) + флексия за ж.р.

сън-ува-Л-а (аористна/имперфектна/презентна преизказна форма) – корен + суфикс + ф л е к с и я за преизказност + флексия за ж.р.

Важно е да уточним, че морфемата *-ува* в примерите по-горе е суфикс за образуване на глаголи, а не суфиксоид, тъй като не участва в процес на итеративация, а е просто словообразуваща морфема (за разлика от *-ува* в *купувал* (*купя* – *куп-ува-м*)).

крак < *крача*

крач-и-Л-и (причастие) – корен + аористна гласна + с у ф и к с о и д (за образуване на елово деятелно причастие, сигнализиращ резултативност) + флексия за мн.ч.

крач-и-Л-и (аористна преизказна форма) – корен + аористна гласна + ф л е к с и я за преизказност + флексия за мн.ч.

крач-е-Л-и (презентна/имперфектна преизказна форма) – корен + имперфектна флексия + ф л е к с и я за преизказност + флексия за мн.ч.

Многоаспектната функционалност на еловата морфема в структурата на езика е причина да се потърсят и набележат критерии за определянето на статута на морфемата в рамките на различните словоформи. От изложените наблюдения ясно личи, че основен критерий за диференциране на с у ф и к с о и д а (в рамките на причастието – *л- – писаЛ*) и ф л е к с и я т а з а п р е и з к а з н о с т (в рамките на третоличните преизказни форми за сегашно време/имперфект *-л- – пише Л*) е имперфектната морфема (*-е- – пише-Е-л*), сигнализираща относителност и съдържаща се в преизказната форма. Неминуемо е необходим контекст обаче, за да се разграничи партиципиалният суфиксоид от еловата морфема, функционираща като флексия за преизказност, при третоличните ренаративни форми за минало време (срв. *Студентът пр е п и с а Л* (*-л* е флексия за преизказност) *на контролната работа* и *п р е п и с а Л* (*-л* е суфиксоид) *студент*). Тъй като при лексемите, образувани от основите на глаголи от трето спрежение, е налице омонимия на еловото причастие (*послушал*) и третоличните преизказни форми не само в минало, но и в сегашно/имперфект време (*послушал*), фиксирането на статута на еловата морфема и в тези случаи е в контекстово обусловено.

ЛИТЕРАТУРА

Алексова 2012: *Алексова, К.* Отношението граматично значение: граматичен суфикс в синтетичната глаголна словоформа в съвременния български език. В: В. Маровска, Кр. Чакърова, К. Куцаров & М. Павлова (ред.). *Езикът на времето. Сборник с доклади по случай 70-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Иван Куцаров.* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 75-92 (Aleksova 2012: *Aleksova, K.* Otnosheniето gramatichno znachenie: gramatichen sufiks v sintetichnata glagolna slovoforma v savremennia balgarski ezik. In: V. Marovska, Kr. Chakarova, K. Kutsarov & M. Pavlova (Eds.) *Ezikat na vremeto. Sbornik s dokladi po sluchay 70-godishnia yubiley na prof. d.f.n. Ivan Kutsarov.* Plovdiv: UI “Paisii Hilendarski”, 75-92).

Алексова 2014: *Aleksova, K.* Типове синтетични глаголни форми в съвременния български език. В: Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки. Сборник с доклади от Международната конференция по повод 2-годишнината от създаването на специалност Славянска Филология (Благоевград, 16-18.10.2014 г.). Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 553-563 (Aleksova 2014: *Aleksova, K.* Tipove sintetichni glagolni formi v savremennia balgarski ezik. -In: Slavistikata i balgaristikata dnes: vaprosi, idei, posoki. Sbornik s dokladi ot Mezhdunarodnata konferentsia po

- povod 2-godishninata ot sazdavaneto na spetsialnost Slavyanska Filologia (Blagoevgrad, 16-18.10.2014 g.). Blagoevgrad: UI "Neofit Rilski", 553-563).
- Ганева 2018: *Ганева, Г.* История на граматическите основи. София: Панев Пъблишинг (Ganeva 2018: *Ganeva, G.* Istoriyata na gramaticheskite osnovi. Sofia: Panev Publishing).
- Куцаров 2007: *Куцаров, И.* Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“ (Kutsarov 2007: *Kutsarov, I.* Teoretichna gramatika na balgarskia ezik. Morfologia. Plovdiv: UI "Paisii Hilendarski").
- Куцаров, И. 2011: *Куцаров, И.* Българският перфектовиден комплекс. В: Актуална морфология. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 144-155 (Kutsarov, I. 2011: *Kutsarov, I.* Balgarskiyat perfektoviden kompleks. -In: Aktualna morfologia. Plovdiv: UI "Paisii Hilendarski", 144-155).
- Куцаров, К. 2012: *Куцаров, К.* Българското причастие. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“ (Kutsarov, K. 2012: *Kutsarov, K.* Balgarskoto prichastie. Plovdiv: UI "Paisii Hilendarski").
- Куцаров, К. 2019: *Куцаров, К.* Българските лексемни класове и учението за частите на речта. Дисертация за придобиване на научната степен „доктор на науките“, Пловдив (Kutsarov, K. 2019: *Kutsarov, K.* Balgarskite leksemni klasove i uchenieto za chastite na rechta. Disertacia za pridobivane na nauchnata stepen "doctor na naukite", Plovdiv).
- Чакърлова 2003: *Чакърлова, К.* Аспектуалност и количество. Велико Търново: Фабер (Chakarova 2003: *Chakarova, K.* Aspektualnost i kolichestvo. Veliko Tarnovo: Faber).
- Чакърлова 2019: *Чакърлова, К.* За един специфичен казус в съвременното българско словообразуване. В: Научни трудове на Съюза на учените в България, Пловдив. Серия А. обществени науки, изкуство и култура, 5, 41-44 (Chakarova 2019: *Chakarova, K.* Za edin spetsifichen kazus v savremennoto balgarsko slovoobrazuvane. – In: Nauchni trudove na Sayuza na uchenite v Balgaria, Plovdiv. Seria A. obshtestveni nauki, izkustvo i kultura, 5, 41-44).